

ДА ПЫТАННЯ АБ ПРЫНАЛЕЖНАСЦІ ПРАВАСЛАЎНЫХ ХРАМАЎ ГОРАДА ПОЛАЦКА ДА ЦАРКОЎНЫХ АРГАНІЗАЦЫЙ У 1922 – ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ 1930-х гг.

В.В. БАРАНЕНКА

Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт

Робіцца спроба ўдакладніць дачыненне праслаўных храмаў г. Полацка да “абнаўленчай” ці “патрыяршай” арыентацыі ва ўмовах царкоўнага расколу і прагледзіць змены вызначанай суадносіны ў перыяд з 1922 г. па 1934 г. Акцэнтуюцца ўвага на прычынах прыналежнасці полацкіх гарадскіх храмаў да пэўнай царкоўнай арганізацыі.

У выніку сацыяльна-палітычных падзей 1917 г. Руская праслаўная царква, якой у Расійскай імперыі былі створаны ўмовы найбольшага спрыяння [1, с. 12, 25–27], упершыню засталася без заступніцтва і аховы дзяржавы. Прышоўшы да ўлады, партыя бальшавікоў, згодна праграмных палажэнняў, паставіла задачу распаўсюджвання сацыялістычнага светапогляду і пераадолення рэлігійных гледжаньняў насельніцтва. У перыяд Грамадзянскай вайны Царква панесла вялікія страты. Загінула шмат святароў, архірэяў, манахаў, былі разрабаваны шматлікія храмы і манастыры. Частка іерархіі, духавенства і веруючых зышлі за мяжу разам з Белай Арміяй. За гады Грамадзянскай вайны і “ваеннага камунізму” бальшавікі не змаглі фізічна знішчыць Царкву: па-ранейшаму захоўвалася цэнтралізаванае, патрыяршае ўпраўленне Царквой.

З увядзеннем НЭПа, у наступіўшых мірных умовах, бальшавікі зрабілі стаўку не на разгром, а на ўсялякае паслабленне Царквы з дапамогай арганізацыі расколу і адхілення ад улады патрыярха Ціхана [2, с. 92–94]. Згодна меркаванню кіраўнікоў партыі і дзяржавы ва ўмовах усерасійскага голаду, які ахапіў Паволжа, Урал, Сібір, поўдзень Расіі і частку Украіны, настаў зручны момант для рэалізацыі плана па расколу Царквы. У гэты час савецкія ўлады звяртаюць увагу на “нізавы” рух сярод праслаўнага духавенства, што выступала за рэфармаванне, “абнаўленне” царквы на прынцыпах ранняга хрысціянства [3]. Аднымі з асноўных задач, якія ставілі савецкія ўлады перад абнаўленцамі, былі дэзарганізацыя і ліквідацыя вышэйшых кананічных органаў царкоўнай улады [4, с. 152–154].

Супрацоўніцтва паміж абнаўленцамі і органамі камуністычнага рэжыму прывяло да прамога расколу Рускай праслаўнай царквы ў маі 1922 г. на прыхільнікаў абнаўлення і традыцыйнай (патрыяршай) царквы. У гэты час Полацк з’яўляўся другім кафедральным горадам Полацка-Віцебскай епархіі. У 1922 г. у горадзе налічвалася разам з прыпіснымі 9 дзеючых цэркваў: Мікалаеўскі сабор (з прыпіскай Міхайлаўскай царквой), Сафійскі сабор (з прыпіскай Адзінаверчай царквой), Багаяўленская царква, царква Іаана Багаслова (з прыпіскай цёплай царквой Св. Багародзіцы ў царкоўным доме пры Іаана-Багаслоўскай царкве), Пакроўская царква і Спаса-Праэбражэнская царква (малюнак) [5, л. 24].

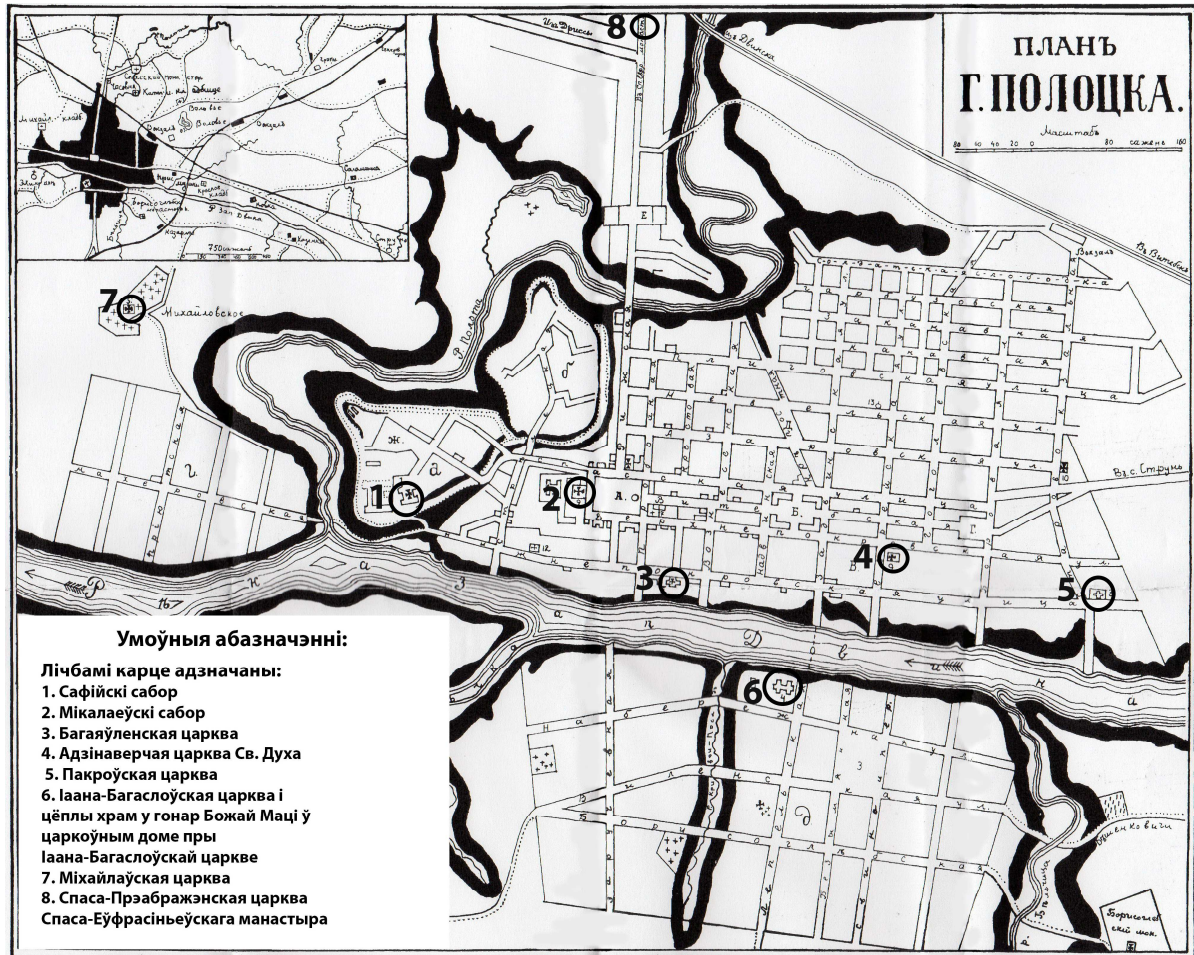
У маі 1922 г. у асяроддзі віцебскага праслаўнага духавенства стала вядома пра падзеі ў Маскве. Даведаўшыся пра пераход вышэйшай царкоўнай улады да ВЦУ, ў г. Віцебску праслаўнае духавенства падзялілася на два варагуючыя бакі: “абнаўленчы” і “ціханаўскі” [6, л. 2-5об.]. У верасні 1922 г. было канчаткова арганізавана і распачало працу Віцебскае абнаўленчае епархіяльнае ўпраўленне [7, с. 178].

Падзел на прыхільнікаў і супраціўнікаў абнаўлення адбыўся і ў г. Полацку. З пачатку функцыянавання новага епархіяльнага органа пачалася праца па распаўсюджванню абнаўленчых ідэй па правінцыі. Першым і адзіным з прыхадскіх храмаў г. Полацка, што перайшоў пад юрысдыкцыю Віцебскага абнаўленчага епархіяльнага ўпраўлення ў 1922 г. быў Мікалаеўскі сабор (з прыпіскай Сафійскім саборам, Міхайлаўскай і Св. Духавай цэрквамі) [8, л. 25; 9, л. 573]. Астатнія гарадскія цэрквы належалі да традыцыйнай царквы ці не прызнавалі ўвогуле ні адну з царкоўных арганізацый [9, л. 572-573об.].

З мэтай узмацнення абнаўлення ў другім па велічыні горадзе Віцебска-Полацкай епархіі новая царкоўная епархіяльная ўлада выкарыстоўвала метады адміністрацыйнага прымусу, што выклікала сярод духавенства і веруючых абурэнне. Так, з намерам павялічыць колькасць абнаўленчых храмаў г. Полацка і тым самым зменшыць уплыў прыхільнікаў традыцыйнай царквы, Віцебскае епархіяльнае ўпраўленне выдала загад на ліквідацыю Багаяўленскага прыходу шляхам яго зліцця з прыходам Мікалаеўскага сабора. Падставай для дадзенага рашэння паслужыла, нібыта, самавольнае пакіданне святаром Серафімам Захаравым свайго прыходу і яго ад’езд з г. Полацка на працяглы тэрмін [9, л. 572об.].

Прыхаджане выступілі ў абарону свайго настаяцеля і за захаванне свайго прыхода. Згодна пратаколу агульнага сходу вернікаў Багаяўленскай царквы ад 3 снежня 1922 г. на самай справе святар адсутнічаў толькі тыдзень па асабістых справах з дазволу благачыннага і з ведама вернікаў. Таму сход вернікаў прызнаў факт ад’езду недастатковым для адхілення святара ад пасады і пазбаўлення прыходу самастойнасці, пра што і было даведзена да ведама Віцебскага епархіяльнага ўпраўлення. Адначасова на

адзначаным сходзе было прынятае рашэнне аб звароце да грамадзянскай улады з хадайніцтвам аб абароне іх ад ціску Вышэйшага царкоўнага ўпраўлення і губернскіх епархіяльных уладаў на сумленне вернікаў і духавенства. Карыстаючыся свабодай веравызнання ў РСФСР і з’яўляючыся самастойнай юрыдычнай адзінкай – прыходам – людзі адзначылі свабоду аб’яднання ў самастойны прыход, выбар свайго духоўнага кіраўніка і на аснове гэтага пакідалі сваім настояцелем С. Захарава [9, л. 573об.].

Малюнак. Праваслаўныя храмы г. Полацка ў 1922 г. (план горада паводле “Путеводителя по городу Полоцку: к торжеству перенесения святых мощей преподобной Евфросинии, княжны Полоцкой, из г. Киева в г. Полоцк”. – Полоцк : Типография Х.В. Кличко, 1910. – 24 с.)

Вернікі астатніх праваслаўных прыходаў г. Полацка, якія не жадалі падпарадкоўвацца новай епархіяльнай уладзе, таксама аддавалі перавагу мірным сродкам і дзейнічалі ў прававым рэчышчы. 14 снежня 1922 г. на сходзе веруючых Сафійскага сабора і Свята-Духавай царквы была створаная асобная ад Мікалаеўскага сабора прыходская абшчына [10, л. 34].

Для больш плённай працы ў гэтым накірунку было вырашана склікаць агульны сход вернікаў праваслаўнага веравызнання ў г. Полацку, на якім павінны былі вырашыцца далейшыя адносіны мясцовых вернікаў да абнаўленчага руху і Вышэйшага царкоўнага ўпраўлення ўвогуле, а таксама да новага епархіяльнага кіраўніцтва Віцебска-Полацкай епархіі ў асобнасці.

Адзначаны сход адбыўся 14 студзеня 1923 г. у адзінаверчым храме Святога Духа. У працы паседжання прынялі ўдзел як прадстаўнікі гарадскіх (адзінаверчай царквы Св. Духа, Спаса-Прэабражэнскай, Іаана-Багаслоўскай царквы, Багаяўленскай, Пакроўскай царкваў і Сафійскага сабора), так і сельскіх (Экіманскай Св. Георгія Пераможца, Барсучынскай, Мікалаеўскай (Ігумена-Абольскай(?)) прыходаў. Колькасць удзельнікаў налічвала каля 500 чалавек [11, л. 36].

Агульны сход вернікаў пастанавіў наступнае:

1. “Не вступать с обновленцами ни в какие сношения, не признавать их центральную (Высшее церковное управление), и местную (Витебский епископ и Витебское церковное управление) власть.
2. Организовать в г. Полоцке свое церковное управление.

3. Всеми моральными и духовными силами защищать свою православную веру от всякого насилия обновленцев, и для поддержания других приходов епархии, войти с ними в общение” [11, л. 366].

Нягледзячы на пастанову агульнага схода 14 студзеня 1923 г., 4 лютага адбываецца асобны сход прыхаджан Іаана-Багаслоўскай царквы, дзе зноў падымалася пытанне аб адносінах адзначанай абшчыны да абнаўленчага руха [12, л. 70-70об.]. Пратакол дадзенага з’езда не захаваўся. Магчыма на адзначаным сходзе Іаана-Багаслоўскі храм перайшоў у падпарадкаванне Віцебскага епархіяльнага ўпраўлення. Дадзенае меркаванне пацвярджаецца тым фактам, што протаіерэй адзначанай царквы Мікалай Пестмаль 14 сакавіка 1923 г. прымае на сябе абавязкі благачыннага ад новага епархіяльнага царкоўнага органа [13, л. 23-23об.]. У гэты жа час у юрысдыкцыю Віцебскага епархіяльнага ўпраўлення адышла і Пакроўская царква г. Полацка [14, л. 17]. Непрацяглы час у 1923 г. абнаўлення трымаўся і Спаса-Еўфрасіньеўскі манастыр [15, л. 215].

У сакавіку 1923 г. у Віцебск вяртаецца кананічны архірэй Інакенцій (Ястрабаў). Прыезд архіепіскапа вызваў масавы пераход віцебскіх храмаў з абнаўлення [16, л. 171]. У гэты ж час Інакенцій (Ястрабаў) наведвае і г. Полацк. Пасля яго візіту ў горадзе засталася толькі 2 абнаўленчых храма: Мікалаеўскі сабор (з Міхайлаўскай прыпісной царквой) і Пакроўская царква [17, л. 65об.]. Дадзеныя суадносіны “ціханаўскіх” і абнаўленчых храмаў у г. Полацку захоўвалася да 1925 г. [18, л. 67об.-68].

Змена суадносіны прыналежнасці праваслаўных храмаў да царкоўных арганізацый у 1925 г. была выклікана ўмяшаннем грамадзянскай улады. 25 ліпеня 1925 г. на паседжанні Камісіі па аддзяленню царквы ад дзяржавы і школы ад царквы пры Полацкім акрвыканкаме разглядалася пытанне аб перарэгістрацыі праваслаўных храмаў г. Полацка. Згодна пастановы адзначанага паседжання Сафійскі сабор “ввиду неісправнага содержания храма по договору, равно и растраты имущества” быў адабраны ў абшчыны Свята-Духава адзінаверчага прыходу (“ціханаўскай”) і перадаваўся абшчыне Мікалаеўскага сабора (абнаўленчай) [19, л. 182]. Адначасова адказвалася ў перарэгістрацыі непасрэдна і адзінаверчай абшчыне, нібыта з прычыны недастатковай колькасці членаў. На той жа падставе ў рэгістрацыі было адказана і абшчыне Багаяўленскай царквы. З пэўнымі заўвагамі з храмаў “ціханаўскай” арыентацыі былі перарэгістраваны толькі Іаана-Багаслоўскі і Спаса-Праэбражэнскі. У сваю чаргу абнаўленчыя абшчыны пры Мікалаеўскім і Пакроўскім храмах былі зарэгістраваны без ніякіх агаворак [19, л. 182-182об.].

Пытанне аб перадачы Спаса-Праэбражэнскай царквы абнаўленцам разглядалася спецслужбамі. Так, у сакрэтным лісце Полацкага акруговага аддзела ДПУ Старшыне Полацкага акружнага камітэта наконт Спаса-Праэбражэнскай царквы адзначалася: “Ефросиньевская община заявление о регистрации общины подала – устав общины не противоречит положениям – и ставит вопрос о передаче храма другой общине – по законоположениям нельзя. К тому же такая постановка вопроса – усилит тихоновщину – т.к. это создаст само по себе, и самими же тихоновцами будет раздуто – впечатление о гонении на истинную православную церковь. Необходимо сначала подобрать вполне формальные –законные причины на закрытие общины, а лучше всего рекомендовать обновленцам – употребить средства идейного воздействия на церковный совет общины – тогда община перейдет механически” [20, л. 240]. Напрыканцы 1925 г. Спаса-Праэбражэнская царква пераходзіць у абнаўлення [21, с. 43], што сведчыць аб пэўнай падтрымцы як грамадзянскімі органамі, так і органамі ДПУ прадстаўнікоў абнаўлення.

У 1926 г. грамадзянскімі ўладамі быў зачынены Сафійскі сабор, будынак якога быў перададзены пад краязнаўчы музей, у выніку чаго адбываецца змяншэнне агульнай колькасці гарадскіх храмаў [22, л. 36].

З другой паловы 1926 г. па студзень 1927 г. у Полацку ў ссыльцы знаходзіўся епіскап патрыяршай царквы Кірыл (Сакалоў) [23]. Як вынік яго прыезду і актыўнай працы зноў адбываецца масавы пераход гарадскіх храмаў з абнаўлення да традыцыйнай царквы. Згодна захаванымся архіўным дакументам у юрысдыкцыі Віцебскага епархіяльнага ўпраўлення застаўся толькі Мікалаеўскі сабор (разам з прыпісной Міхайлаўскай царквой) [24, л. 4].

Каб палепшыць і ўзмацніць становішча абнаўлення як у г. Полацку, так і на ўсёй тэрыторыі Полацкай грамадзянскай акругі Беларускай Свяшчэнным Сінодам было прынята рашэнне аб неабходнасці адкрыцця на адзначанай тэрыторыі самастойнай абнаўленчай кафедры [25, л. 1]. Указам Беларускага Свяшчэннага Сінода ад 24 снежня 1926 г., які стаў вынікам на пастанову Епархіяльнага з’езда духавенства і міран Полацкай акругі і Себежскага павета 20–21 снежня 1926 г., была створана самастойная Полацка-Себежская абнаўленчая епархія з кафедрай епіскапа ў г. Полацку і Епархіяльным упраўленнем [24, л. 4-4об.].

Тым не менш, функцыянаванне самастойнага Полацкага епархіяльнага ўпраўлення станоўча не паўплывала на распаўсюджванне абнаўленчых ідэй. На снежань 1927 г. у г. Полацку налічвалася 6 праваслаўных храмаў. З іх да юрысдыкцыі Полацкага епархіяльнага ўпраўлення па-ранейшаму належыў толькі Мікалаеўскі сабор, які выконваў функцыі кафедральнага храма. Дадзеная суадносіна прыналежнасці храмаў да пэўнай царкоўнай арыентацыі захоўвалася і ў 1928 г. [26, л. 97]. Для ўзмацнення сваіх пазіцый Полацкае епархіяльнае ўпраўленне рабіла спробы па авалодванню зачыненай “ціханаўскай” Багаяў-

ленскай царквы [27, л. 442-442об.]. Адзначаныя намаганні абнаўленцаў поспехаў не прынеслі – храм застаўся зачыненым.

У 1929 г., як вынік канчатковай ліквідацыі Спаса-Ефрасіньёўскага манастыра, была зачынена Спаса-Прэабражэнская царква (знаходзілася ў юрысдыкцыі патрыяршай царквы) [28, л. 1]. Замест адзначанага храма на базе прыпісной Міхайлаўскай царквы быў створаны самастойны абнаўленчы прыход [29, л. 3]. У лістападзе ў абнаўленства пераходзіць і Іаана-Багаслоўская царква [30, л.131об.-132]. Такім чынам, на канец 1929 г. гарадскіх абнаўленчых храмаў у 1929 г. налічвалася 4: Мікалаеўскі сабор, Іаана-Багаслоўская, Багаяўленская і Міхайлаўская царквы.

За нявыплату падаткаў у маі 1930 г. быў зачынены ўладамі Мікалаеўскі кафедральны сабор. Архірэйскай кафедра перамясцілася ў Свята-Духаў храм [31, л. 35], настаяцелем якога быў протаіерэй Поліеўтій Валожэвіч. Дзеючых абнаўленчых храмаў на тэрыторыі епархіі засталася 47, прычым 17 царкваў былі закрыты, 6 святароў адракліся ад сана [32, с. 178]. Верагодна, у гэтым жа годзе адбываецца закрыццё Багаяўленскай царквы.

На 1931 г. у падпарадкаванні Полацкага епархіяльнага ўпраўлення знаходзілася 2 прыходскіх храмы: Свята-Духаў сабор (з прыпісной Міхайлаўскай царквой) і Іаана-Багаслоўская царква [33, л. 71]. Прыхільнікі патрыяршай царквы здзяйснялі набажэнства ў Пакроўскай царкве. Такая суадносіна захоўвалася да 1934 г., калі ў выніку закрыцця Іаана-Багаслоўскай царквы ў абнаўленцаў застаўся адзін дзеючы храм – Свята-Духаў сабор [34, л. 84об.]. Іаана-Багаслоўскі і Пакроўскі праваслаўныя храмы г. Полацка, якія працягвалі дзейнічаць, былі зачыненыя не пазней за 1937 г., калі былі арыштаваны святары адзначаных храмаў: Паліеўт Валожыніч і Ігнацій Фралоў [35, с. 380].

Табліца

Прыналежнасць праваслаўных храмаў г. Полацка да традыцыйнай і абнаўленчай царкоўных арганізацый у 1920–1930-я гг.

Назва храма	Традыцыйная	Абнаўленчая	Год закрыцця
Мікалаеўскі сабор		1922–1930	1930
Міхайлаўская царква		1922–1931	1931(?)
Сафійскі сабор	1922–1925	1922 1925–1926	1926
Адзінаверчая царква Св. Духа	1922–1927	1922 1930–1937(?)	1927–1930 1937(?)
Богаяўленская царква	1922–1929		1929
Спаса-Прэабражэнская царква Спаса-Ефрасіньёўскага манастыра	1922–1923 1923–1925 1926–1929	1923 1925–1926	1929
Іаана-Багаслоўская царква	1922–1923, 1923–1929	1923 1929–1933	1933(?)
Цёплы храм у гонар Божай Маці ў царкоўным доме пры Іаана-Багаслоўскай царкве	1922–1923	1923	1923(?)
Пакроўская царква	1922–1923 1926–1937(?)	1923–1926	1937(?)

Такім чынам, дачыненне праваслаўных храмаў г. Полацка да абнаўленчай ці “ціханаўскай” царкоўных арганізацый у перыяд з 1922 па 1937 гг. не мела трывалага характару. Адносіны храма да той ці іншай царквы залежалі ад розных прычын: адсутнасці звестак аб унутрыцаркоўных падзеях у цэнтральных губерніях РСФСР (найбольш характэрна для пачатковага этапу ўзнікнення абнаўленства), ад наяўнасці прадстаўніцтва пэўнай вышэйшай царкоўнай улады ў епархіі, ад палітыкі грамадзянскіх органаў кіравання і інш.

ЛІТАРАТУРА

1. Бендин, А.Ю. Проблемы веротерпимости в Северо-Западном крае Российской империи (1863–1914 гг.) / А. Ю. Бендин. – Минск : Беларус. гос. ун-т, 2010. – 439 с.
2. Шкаровский, М.В. Русская Православная Церковь в XX веке / М.В. Шкаровский. – М. : Вече, Лепта, 2010. – 480 с.
3. Шкаровский, М.В. Советское государство и «советская Церковь» [Электронный ресурс] / М.В. Шкаровский // Санкт-Петербургская Духовная Академия. – Режим доступа: <http://spbda.ru/publications/m-v-shkarovskiy-sovetskoe-gosudarstvo-i-sovetskaya-cerkov/>. – Дата доступа: 12.03.2016.

4. Русская Православная Церковь и коммунистическое государство. 1917–1941. Документы и фотоматериалы / отв. ред. и авт. вступ. ст. Я.Н. Шапов ; отв. сост. и авт. ст. перед разд. О.Ю. Васильева ; сост.: А.С. Масальская [и др.] / Ин-т Рос. истории РАН, Рос. центр хранения и изучения док. новейшей истории (РЦХИДНИ) / – М. : Изд-во Библейско-Богословского Ин-та св. апостола Андрея, 1996. – 352 с.
5. Ведомость о числе храмов и культов, находящихся в г. Полоцке и Полоцком уезде заключивших договора группами верующих с местными Уисполкомами по состоянию на 1-марта 1923 г. // Зональный государственный архив в г. Полоцке (далее – ЗГАПол). – Ф. 51. Оп. 1. Д. 116. Л. 24-24об.
6. Краткая историческая записка о положении православной церкви в Полоцкой епархии // Российский государственный исторический архив (далее – РГИА). – Ф. 831. Оп. 1. Д. 205. Л. 2–5об.
7. Бараненка, В.В. Пранікненне абнаўленчаства ў асяроддзе Віцебскага праваслаўнага духавенства ў 1922 г. / В.В. Бараненка // Европа: актуальныя праблемы этнокультуры : материалы VII междунар. науч.-теорет. конф., г. Минск, 21 янв. 2014 г. / Беларус. гос. пед. ун-т им. М. Танка ; редкол. В.В. Тугай (отв. ред.) [и др.]. – Минск : МГПТК полиграфии, 2014. – С. 177–179.
8. Обновленчество в Полоцкой епархии // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 516. Л. 25-26.
9. Протокол общего собрания верующих прихожан прихода Богоявленской церкви г. Полоцка по ул. Ленина 3-го сего декабря 1922 г. // ЗГАПол. – Ф. 51. Оп. 1. Д. 28. Л. 572-573об.
10. Протокол собрания верующих Софийского собора и Духовской церкви от 14 декабря 1922 г. // ЗГАПол. – Ф. 51. Оп. 1. Д. 115. Л. 34.
11. Протокол общего собрания верующих православного вероучения граждан г. Полоцка о храме Единоверческого прихода от 14 января 1923 г. // ЗГАПол. – Ф. 51. Оп. 1. Д. 116. Л. 36–36об.
12. Заявление прихожан Полоцкой Городской Иоанна-Богословской церкви в Отдел Управления Полоцкого уездного Исполкома от 29 января 1923 г. о разрешении созыва общего собрания прихожан означенной церкви по вопросу переизбрания церковного совета и ознакомления прихожан с обновленческим движением на 04.02.1923 г. // ЗГАПол. – Ф. 51. Оп. 1. Д. 129. Т. 1. Л. 70-70об.
13. Донесение настоятеля Полоцкой Иоанна-Богословской церкви, протоиерея Николая Пестмаля в Витебское епархиальное управление от 19 марта 1923 г. о согласии принятия обязанностей благочинного 1-го Полоцкого округа // ГАВт. – Ф. 332. Оп. 1. Д. 4. Л. 23-23об.
14. Общий список награжденных Высшим Церковным Советом и Витебским Епархиальным Советом от 7 августа 1923 г. // ГАВт. – Ф. 332. Оп. 1. Д. 8. Л. 16-17об.
15. Докладная записка Витебского епархиального управления в Белорусский Священный Синод от 7 декабря 1924 г. о монастырях Витебско-Полоцкой епархии // ГАВт. – Ф. 332. Оп. 1. Д. 9. Л. 215.
16. Сведения о состоянии Витебской епархии в церковном отношении за период времени от начала церковного обновленческого движения до настоящего времени от 23 октября 1924 г. // ГАВт. – Ф. 332. Оп. 1. Д. 9. Л. 171-172.
17. Журнал постановлений Витебского епархиального управления № 13 от 20 февраля 1925 г. // НИАБ. – Ф. 3202. Оп. 1. Д. 1. Л. 65об.
18. Список находящихся на территории Полоцкого округа религиозных культов от 30 января 1925 г. // ЗГАПол. – Ф. 104. Оп. 1. Д. 42а. Л. 67-84.
19. Протокол № 3 заседания Полоцкой Окружной Комиссии по отделению церкви от Государства и школы от церкви при Окрисполкоме от 25 июля 1925 г. // ЗГАПол. – Ф. 104. Оп. 1. Д. 42а. л. 182-182об.
20. Отношение Полоцкого окружного отдела ГПУ председателю Полоцкого окрисполкома т. Сташевскому от 18 ноября 1925 г. по вопросам религиозного характера // ЗГАПол. – Ф. 104. Оп. 1. Д. 42а. Л. 240.
21. Лабоха, Г.М. Храмы прападобнай Еўфрасіні ў Полацкай епархіі: параўнаўчы аналіз умоў існавання і развіцця / Г.М. Лабоха // Вестн. Полоц. гос. ун-та. Сер. А, Гуманитарные науки. – 2010. – № 7. – С. 42–48.
22. Выписка статьи С. Мелешко с журнала “Наш край” №№ 8-9 1929 г. “Работа научно-исследовательской экспедиции центральных государственных реставрационных мастерских в Полоцке” // ЗГАПол. – Ф. 1164. Оп. 5. Д. 2. Л. 35-36.
23. Кирилл (Соколов Виктор Иванович) [Электронный ресурс] // Новомученики, исповедники, за Христа пострадавшие в годы гонений на Русскую Православную Церковь в XXв. – Режим доступа: http://www.pstbi.ccas.ru/cgi-htm/db.exe/no_dbpath/docum/cnt/ans/newmr/?HYZ9EJxGHoxITYZCF2JMTdG6Xbu8eC0ceugU874ieeuffe6UUeWes evU66WWc8qiceXb8E*. – Дата доступа: 16.03.2016.
24. Акт Полоцко-Себежского Епархиального Съезда от 21 декабря 1926 г. об учреждении самостоятельной Полоцко-Себежской обновленческой епархии // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 216. Л. 4–4об.
25. Постановление Белорусского Православного Синода об открытии самостоятельной Полоцко-Себежской епархии // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 216. Л. 1.
26. Список приходов Полоцкой епархии с указанием адресов и фамилий священников 1928 г. // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 346. Л. 97-116.
27. Просьба архиепископа Полоцкого и Себежского Сергия Добромыслова митрополиту Белорусскому Иосифу Кречетовичу поспособствовать в передаче Богоявленской церкви г. Полоцка обновленческой общине от 27 ноября 1927 г. // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 157. Л. 442-442об.
28. Докладная записка о состоянии Полоцкой епархии от 10 декабря 1929 г. // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 404. Л. 1.
29. Докладная записка архиепископа Полоцкого и Себежского Нила (Ушакова) о проделанной работе за 1929 г. // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 404. Л. 2-3.
30. Протокол № 33 заседания Белорусского Священного Синода от 18 ноября 1929 г. // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 335. Л. 131об.-132.

31. Постановление Белорусского Священного Синода от 20 мая 1930 г. о перемещении архиерейской кафедры в Свято-Духовский приходской храм г. Полоцка // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 477. Л. 35.
32. Шиленок, Д. Из истории Православной Церкви в Белоруссии (1922–1939) / Д. Шиленок. – М. : Крутицкое подворье, 2006. – 218 с.
33. Список приходов Белорусской Православной Церкви с указанием состоящих при них священнослужителей на 1 августа 1931 г. по епархиям // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 487. Л. 70-72.
34. Отчет Витебского Епархиального Управления о состоянии Витебской епархии за 1-ое полугодие 1934 года // НИАБ. – Ф. 2786. Оп. 1. Д. 567. Л. 84-85.
35. Маракоў, Л.У. Рэпрасаваньня прываслаўныя свяшчэнна- і царкоўнаслужыцелі Беларусі 1917–67 гг. / Л.У. Маракоў // Энцыклапедычны даведнік : [у 2 т.]. – Мінск : Беларускі Экзархат, 2007. – Т. 2 : Лабак – Яцкевіч. – 656 с.

**TO THE QUESTION OF AFFILIATION OF THE ORTHODOX CHURCHES OF POLOTSK
TO THE CHURCH ORGANIZATIONS IN 1922 – 1st HALF 1930s**

V. BARANENKA

This article attempts to clarify the relationship of the Orthodox churches in Polotsk before "Renovationist Church" and "traditional" orientations under the conditions of Church schism and examine changing of this ratio from 1922 till 1934. Focusing attention on the reasons of affiliation causes of the Polotsk churches to the particular church organization.